

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Сумська філія
Кафедра соціально-економічних дисциплін**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Біржова діяльність»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

за темою – **«ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ
ФОНДОВОЇ БІРЖІ»**

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 2

Розробник:

Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук Петровська С.А.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат наук з державного управління, доцент Дементов В.О.
2. Доцент кафедри маркетингу ННІ бізнесу, економіки та менеджменту
Сумського державного університету, доктор економічних наук, професор
Пімоненко Т.В.

План лекції

1. Цінні папери як біржовий товар. Фондовий ринок.
2. Організаційно-правові засади діяльності фондової біржі.

Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

Нормативна література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.
4. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 року № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
5. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 року № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
6. Про товарні біржі : Закон України від 10.12.1991 року № 1956-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.
7. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 року № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
9. Положення про функціонування фондових бірж : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.11.2012 року № 1688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2082-12#Text>.

Основна

1. Дикань В.Л. Біржова діяльність: підручник / В.Л. Дикань, І.Л. Назаренко, Ю.А. Пługіна. Харків : УкрДУЗТ, 2017. 283 с. URL: <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/2404>.
2. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник / за заг. ред. О.В. Димченко; [О.В. Димченко, О.Д. Панова, В.В. Коненко та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2022. 432 с.
3. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник / за ред. д.е.н, проф. І.М. Сотник, д.е.н., проф. Л.М. Таранюка. Суми : Університетська

книга, 2018. 572 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80114/1/Sotnik_torgivlja.pdf.

4. Основи біржової діяльності: навчальний посібник / М.О. Солодкий, Н.П. Резнік, В.О. Яворська: [за ред. М.О. Солодкого]. К.: ЦП Компрінт, 2017. 450 с

Додаткова

1. Біржовий товарний ринок : навчальний посібник / М.О. Солодкий, В.О. Яворська. 2-е видання. К. : ЦП «Компрінт», 2017. 482 с. URL: <https://dglb.nubip.edu.ua/handle/123456789/4348>.

2. Пепа Т.В., Пішеніна Т.І., Лавринович В.В. Біржова діяльність : навч. посібник. К.: Ліра-К, 2016. 540 с.

3. Солодкий М.О., Яворська В.О. Міжнародні біржові ринки : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. М.О. Солодкого. Київ: Компрінт, 2019. 520 с.

4. Машлій Г., Сороківська О., Зяйлик М. Стан та тенденції розвитку біржової торгівлі на сучасному етапі. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 2 (27). С. 72-84. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22mhbnse.pdf>.

5. Ніколайчук О.А. Сучасні трансформації глобальної біржової торгівлі. *Торгівля і ринок України*. 2022. № 2(52). С. 118-126. URL: <http://elibrary.donnue.edu.ua/2751/1/%D0%92%D0%B8%D0%BF.%20%E2%84%962%20%2852%29%202022.pdf#page=118>.

6. Березовська Л.О., Кириченко А.В. Державне регулювання біржового ринку капіталу в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2021. №21(49). С. 4-9. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/view/3164/2891>.

7. Кустов В.П. Державне регулювання біржової діяльності в Україні. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 14-15 травня 2020 р. / За заг. редакцією проф. Ткаченко А.М. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2020. С. 256-258. URL: https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2020/conf/1.1/zbirka_tez.pdf#page=256.

8. Стегней М.І., Михальчинець Г.Т. Загальні аспекти розвитку біржової діяльності в Україні. *Фінансове регулювання зрушень у економіці України*: збірник тез доповідей учасників VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, Мукачєво, 23 березня 2023 р. Мукачєво: Вид-во МДУ, 2023. С. 175-177. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9878/1/General%20aspects_%20of_%20th

[e%20_development_%20of_%20exchange%20_activity_%20in_%20Ukraine.pdf](#).

9. Пономарьова О.Б., Філіппова В.Д. Напрями вдосконалення державного регулювання біржової діяльності в умовах сучасного цифрового суспільства. *Економіко-правові та соціально-технічні напрями еволюції цифрового суспільства*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: у 2 т. Том 1. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 90-92.

10. Коломієць Н.О. Роль біржової діяльності в боротьбі з корупцією у фінансовій сфері. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 лют. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 68-70. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11922>.

11. Шевченко А.А., Кормільцева В.В. Хеджування біржової діяльності. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах*: тези доп. І міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 28-29 травня 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 2. С. 551-552.

Інформаційні ресурси

1. <https://www.ux.ua> – Українська біржа.
2. <https://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
3. <https://www.nssmc.gov.ua> – Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України.
4. <https://bank.gov.ua> – Офіційний сайт Національного банку України.
5. <https://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал.
6. <https://rada.gov.ua> – Офіційний веб-портал Верховної Ради України.
7. <http://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.

1. Цінні папери як біржовий товар. Фондовий ринок

Цінним папером є документ установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Цінні папери за порядком їх розміщення або видачі поділяються на **емісійні** або **неемісійні**.

Емісійні цінні папери – це цінні папери, що посвідчують однакові права

їх власників у межах одного випуску цінних паперів стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітента).

До **емісійних цінних паперів** належать:

- 1) акції;
- 2) акції корпоративних інвестиційних фондів;
- 3) корпоративні облігації;
- 4) облігації місцевих позик;
- 5) державні облігації України;
- 6) облігації міжнародних фінансових організацій;
- 7) депозитні сертифікати банків;
- 8) іпотечні облігації;
- 9) сертифікати фондів операцій з нерухомістю;
- 10) інвестиційні сертифікати;
- 11) казначейські зобов'язання України;
- 12) державні деривативи;
- 13) опціонні сертифікати;
- 14) фондові варанти;
- 15) кредитні ноти;
- 16) депозитарні розписки.

Цінні папери існують в **електронній** (електронні цінні папери) та **паперовій** (паперові цінні папери) формах.

Електронний цінний папір відображається у вигляді облікового запису на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів.

Паперовий цінний папір оформлюється на матеріальному носії як документ, що містить найменування виду цінного папера, а також визначені законодавством реквізити.

Цінні папери за **формою випуску** (видачі) можуть бути **на пред'явника, іменні** або **ордерні**.

Права на цінний папір та права за цінним папером, що існує в **паперовій формі**, належать:

- 1) пред'явникові цінного папера (цінний папір на пред'явника);
- 2) особі, зазначеній у цінному папері (іменний цінний папір);
- 3) особі, зазначеній у цінному папері, яка може сама реалізувати такі права або призначити своїм наказом іншу уповноважену особу (ордерний цінний папір). При цьому такий наказ (індосамент) може бути повним (із зазначенням імені особи, якій передаються права за таким ордерним цінним папером) або бланковим (без зазначення імені особи, якій передаються права за таким ордерним цінним папером).

Права на цінний папір та права за цінним папером, що існує в **електронній формі**, належать власникові рахунка в цінних паперах, відкритого в депозитарній

установі, або іншій особі у встановлених законодавством випадках.

Емітент цінних паперів на пред'явника **не має права** на отримання із системи депозитарного обліку цінних паперів інформації про власників таких цінних паперів у будь-якій формі, крім випадків, передбачених Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Емітент іменних цінних паперів **має право** на отримання із системи депозитарного обліку цінних паперів інформації про власників таких цінних паперів у формі реєстру власників іменних цінних паперів.

Ордерні цінні папери можуть існувати виключно в паперовій формі.

Емісійні цінні папери можуть бути за формою випуску виключно іменними або на пред'явника.

Іменні емісійні цінні папери існують виключно в електронній формі.

Емісійні цінні папери на пред'явника можуть існувати в паперовій та електронній формах. Емісійні цінні папери на пред'явника, що існують у паперовій формі, можуть бути знерухомлені - переведені в електронну форму існування шляхом депонування таких цінних паперів на рахунках у цінних паперах у Центральному депозитарії цінних паперів або Національному банку України відповідно до компетенції, встановленої Законом України "Про депозитарну систему України" в установленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку порядку. Емісійні цінні папери на пред'явника, що існують в електронній формі, не можуть бути переведені в паперову форму.

Неемісійні цінні папери можуть існувати в паперовій або електронній формі.

В Україні у цивільному обороті можуть бути **такі групи цінних паперів**:

1) **пайові цінні папери** – цінні папери, що посвідчують участь власника таких цінних паперів (інвестора) у статутному капіталі та/або активах емітента (у тому числі активах, що знаходяться в управлінні емітента) та надають їх власнику (інвестору) право на отримання частини прибутку (доходу), зокрема у вигляді дивідендів, та інші права, встановлені законодавством, а також проспектом або рішенням про емісію, а для цінних паперів інститутів спільного інвестування – проспектом (рішенням про емісію) інституту спільного інвестування. До пайових цінних паперів *належать*:

- а) акції;
- б) інвестиційні сертифікати;
- в) сертифікати фондів операцій з нерухомістю;
- г) акції корпоративних інвестиційних фондів;

2) **боргові цінні папери** – цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають обов'язок емітента або особи, яка видала неемісійний цінний папір, сплатити у визначений строк кошти, передати товари або надати послуги, а також інші права власника та обов'язки емітента і осіб, які надають

забезпечення за облігаціями. До боргових цінних паперів *належать*:

- а) корпоративні облігації;
- б) державні облігації України;
- в) облігації місцевих позик;
- г) казначейські зобов'язання України;
- г) ощадні сертифікати банків;
- д) депозитні сертифікати банків;
- е) векселі;
- є) облігації міжнародних фінансових організацій;

3) **іпотечні цінні папери** – цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів. До іпотечних цінних паперів *належать*:

- а) іпотечні облігації;
- б) заставні;

4) **деривативні цінні папери** – цінні папери, що посвідчують право власника у визначених проспектом (рішенням про емісію цінних паперів) випадках та порядку вимагати від емітента придбання або продажу базового активу та/або реалізації встановлених проспектом (рішенням про емісію цінних паперів) прав щодо базового активу, та/або здійснення платежу (платежів) залежно від значення базового показника. До деривативних цінних паперів *належать*:

- а) опціонні сертифікати;
- б) фондові варанти;
- в) кредитні ноти;
- г) депозитарні розписки;
- г) державні деривативи.

5) **товаророзпорядчі цінні папери** – цінні папери, що надають їх держателю право розпоряджатися майном, зазначеним у цих документах.

Держава може розміщувати на міжнародних ринках капіталу облігації зовнішньої державної позики України та державні деривативи.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – це складова частина ринку будь-якої країни. **Ринок цінних паперів** (фондовий ринок) – представлений обігом акцій, облігацій, казначейських зобов'язань, векселів, депозитних сертифікатів і т.д.

Залежно від характеру економічної поведінки суб'єктами ринку цінних паперів можуть бути *емітенти, інвестори та фінансові посередники*.

Емітентом цінних паперів є держава в особі центрального або місцевого органу влади (управління) або юридична особа (підприємство, установа, організація, компанія), що випускає (емітує) цінні папери і несе зобов'язання за ними перед власниками цінних паперів. Відповідно до чинного законодавства в

Україні емітентами можуть бути державні органи, органи місцевої адміністрації, підприємства й інші юридичні особи (включаючи спільні та іноземні підприємства), зареєстровані на території України. Неодмінною умовою допуску емітента на фондовий ринок є державна реєстрація його правового статусу.

Інвестор – юридична або фізична особа, що купує цінні папери від свого імені і за свої кошти. Відповідно до українського законодавства інвесторами можуть виступати не тільки вітчизняні юридичні та фізичні особи, але й іноземні.

Інвестори поділяються на:

- *індивідуальні* (приватні особи);
- *корпоративні* (підприємства, організації, установи та ін.);
- *інституціональні* (колективні).

Серед перерахованих груп інвесторів найбільш представницькою і впливовою є група інституціональних інвесторів. Як інституціональні інвестори можуть виступати різні фінансові інститути: пенсійні фонди, страхові компанії, траст-компанії. З одного боку, вони залучають грошові кошти своїх клієнтів, з іншого – значну частину залучених коштів без збитку інтересів своїх клієнтів інвестують в різні фондові цінності.

Як інституціональний інвестор на ринку цінних паперів можуть бути компанії споживчого кредиту, кредитні спілки, а також численні інвестиційні фонди. Інвестиційні фонди, випускаючи власні акції і продаючи їх населенню, вкладають кошти, які отримують від продажу власних акцій, в цінні папери держави й інших підприємств від імені фонду, тобто формують власний портфель цінних паперів.

Емітенти й інвестори, як правило, рідко виходять самотійно на фондовий ринок. Частіше за все вони вдаються за допомогою до **професійних посередників**.

2. Організаційно-правові засади діяльності фондової біржі

Фондова біржа – це:

- організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами;
- акціонерне товариство, яке зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу та здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства, статуту і правил фондової біржі.

Фондові біржі України працюють відповідно до Положення про функціонування фондових бірж (2012 р.).

Основними засадами функціонування фондової біржі є:

- створення умов щодо конкурентного ціноутворення на цінні папери та

інші фінансові інструменти шляхом зосередження попиту та пропозицій на їх купівлю-продаж;

- підтримання цілісності та стабільності ринку цінних паперів та інших фінансових інструментів шляхом запровадження справедливих та рівних для всіх учасників біржових торгів правил поведінки;

- забезпечення рівного, прозорого та недискримінаційного доступу всіх учасників біржових торгів до торгівлі цінними паперами та іншими фінансовими інструментами, та забезпечення публічності та прозорості проведення біржових торгів через оприлюднення інформації, що характеризує кон'юнктуру ринку;

- забезпечення інформування учасників біржових торгів та інвесторів щодо емітентів, їхніх цінних паперів та інших фінансових інструментів;

- забезпечення функціонування фондової біржі на постійно діючій основі, а саме забезпечення протягом календарного року не менше 200 торговельних днів;

- забезпечення захисту учасників біржових торгів та інвесторів від зловживань шляхом установлення вимог щодо допуску до торгівлі, застосування процедур нагляду, контролю та накладання санкцій за порушення.

До функцій фондової біржі належать:

- установлення правил проведення біржових торгів цінними паперами та іншими фінансовими інструментами;

- організація та проведення регулярних біржових торгів;

- організаційне, технологічне та технічне забезпечення проведення біржових торгів;

- установлення процедур лістингу та делістингу, допуску до торгівлі на фондовій біржі;

- ведення переліку учасників торгів, фіксація поданих заявок, укладених біржових контрактів (договорів) та контроль за їх виконанням;

- ведення переліку цінних паперів та інших фінансових інструментів, допущених до торгівлі;

- зберігання паперових та/або в електронному вигляді документів щодо укладення та виконання біржових контрактів (договорів);

- здійснення діяльності з проведення клірингу та розрахунків за договорами щодо похідних (деривативів), які укладаються на фондовій біржі;

- здійснення контролю за дотриманням членами фондової біржі та іншими особами, які мають право брати участь у біржових торгах згідно із законодавством, правил фондової біржі;

- відповідне реагування на виявлені порушення законодавства про цінні папери та правил фондової біржі;

- здійснення фінансового моніторингу згідно з вимогами законодавства;

- надання інформаційних послуг щодо організації торгівлі цінними паперами та іншими фінансовими інструментами;
- оприлюднення інформації та обмін інформацією відповідно до законодавства України;
- виявлення конфлікту інтересів та проведення заходів, спрямованих на недопущення виникнення конфлікту інтересів;
- здійснення моніторингу біржових торгів в режимі реального часу, здійснення застережних заходів для ідентифікації та зменшення ризиків, що виникають при проведенні біржових торгів, та забезпечення здійснення ефективних заходів для зменшення негативного ефекту таких ризиків у відповідності до правил фондової біржі;
- контроль за укладанням біржових контрактів (договорів), в тому числі з метою попередження, виявлення та усунення неправомірного використання інсайдерської інформації та/або маніпулювання ринком;
- здійснення інформування Комісії про випадки виявлення ознак порушення законодавства під час проведення біржових торгів учасниками торгів, в тому числі, щодо неправомірного використання інсайдерської інформації та здійснення маніпулювання ринком під час біржових торгів;
- забезпечення наявності достатніх власних ресурсів для покриття ризиків, що виникають під час здійснення її діяльності, а також дотримання вимог щодо розміру власного капіталу у відповідності до встановлених Комісією вимог;
- забезпечення наявності електронної торговельної системи та програмно-технічних засобів, які відповідають вимогам Комісії, та здатні забезпечувати функціонування фондової біржі на постійно діючій основі, безпомилкове та вчасне проведення торгів та укладення біржових контрактів (договорів), та мають ефективні механізми здійснення невідкладних заходів у випадку виникнення помилок або перебоїв в електронній торговій системі;
- здійснення заходів, спрямованих на безперервність діяльності фондової біржі та забезпечення стійкості процесів біржових торгів, в тому числі безперебійність функціонування програмно-технічних засобів для проведення біржових торгів;
- зупинення чи припинення біржових торгів у випадку цінової нестабільності та в інших випадках, якщо це передбачено правилами фондової біржі, Положенням чи іншими нормативно-правовими актами;
- контроль за виконанням емітентом та іншими особами договорів, відповідно до яких цінні папери були допущені до біржових торгів, у тому числі щодо обмежень, встановлених проспектом цінних паперів/рішенням про емісію/рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про допуск цінних паперів іноземних емітентів до обігу на території України,

пов'язаних з умовами обігу цінних паперів (у разі наявності).

Фондова біржа **набуває статусу юридичної особи** в порядку, визначеному законодавством України, та здійснює діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку на підставі ліцензії, що видається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у встановленому порядку.

Фондова біржа розраховує **біржовий фондовий індекс**, який обов'язково оприлюднює на власному веб-сайті. Біржовий фондовий індекс визначається кожного торговельного дня.

До переліку цінних паперів, що використовуються для розрахунку біржового фондового індексу, входять цінні папери, що знаходяться у біржовому списку фондової біржі.

Фондова біржа має **розробити та затвердити внутрішні документи**, які визначають заходи, щодо:

- виявлення та запобігання конфліктам інтересів при проведенні біржових торгів;
- безперервності діяльності фондової біржі та забезпечення стійкості процесів біржових торгів, в тому числі безперебійність функціонування програмно-технічних засобів для здійснення діяльності щодо проведення біржових торгів;
- контролю за виконанням вимог законодавства щодо протидії неправомірному використанню інсайдерської інформації та маніпулювання ринком;
- інформування Комісії щодо випадків або загрози виникнення випадків неправомірного використання інсайдерської інформації та маніпулятивних дій з боку учасників біржових торгів.

Правила фондової біржі, а також зміни до них затверджуються біржовою радою та реєструються Комісією та оприлюднюються на вебсайті біржі у цілодобовому режимі. Правила фондової біржі, а також зміни до них є дійсними після їх реєстрації в Комісії згідно з вимогами законодавства України.

Правила фондової біржі можуть міститися в одному документі або складатися з окремих документів фондової біржі.

Правила фондової біржі мають бути прозорими та недискримінаційними.

Правила фондової біржі складаються з таких порядків:

- організації та проведення біржових торгів;
- лістингу та делістингу цінних паперів;
- допуску членів фондової біржі та інших осіб до біржових торгів;
- котирування цінних паперів та інших фінансових інструментів, оприлюднення біржового курсу;
- розкриття інформації про діяльність фондової біржі та її оприлюднення;
- розв'язання спорів між членами фондової біржі та іншими особами, які

мають право брати участь у біржових торгах згідно із законодавством;

- здійснення контролю за дотриманням членами фондової біржі та іншими особами, які мають право брати участь у біржових торгах згідно із законодавством, правил фондової біржі;

- накладення санкцій за порушення правил фондової біржі, у тому числі за анулювання (невиконання) біржового контракту (договору) за цінним папером або іншим фінансовим інструментом.

Фондова біржа може встановлювати особливості організації та проведення біржових торгів відповідним видом цінного папера або іншого фінансового інструмента на різних видах ринків, передбачених правилами фондової біржі.

Правилами фондової біржі повинні визначатись:

- порядок набуття статусу члена фондової біржі, у тому числі вимоги до члена фондової біржі, призупинення та припинення статусу члена фондової біржі;

- права і обов'язки члена фондової біржі;
- порядок ведення переліку членів фондової біржі, учасників біржових торгів та їх уповноважених представників;

- порядок реєстрації уповноважених представників учасників біржових торгів;

- порядок надання інформації членами фондової біржі та учасниками біржових торгів.

Правила фондової біржі є ***обов'язковими*** для виконання фондовою біржею, членами фондової біржі, учасниками біржових торгів, емітентами.

Правила фондової біржі щодо ***порядку організації та проведення біржових торгів*** повинні визначати:

- процедуру та технології проведення біржових торгів на різних видах ринків;

- вимоги до учасників біржових торгів, їх права та обов'язки;
- вимоги до уповноважених представників учасників біржових торгів, їх права й обов'язки;

- процедуру укладання та виконання біржових контрактів (договорів), включаючи процедуру подання заявок;

- перелік видів заявок, які можуть подавати учасники біржових торгів;
- процедуру використання електронної торговельної системи та процедуру доступу учасників біржових торгів до користування цією системою;

- процедуру формування переліку заявок учасників біржових торгів, який повинен містити щонайменше такі дані: номер заявки; найменування та код учасника торгів, який подав заявку; код клієнта цього учасника торгів; умови заявки; вид заявки; реквізити цінного папера або іншого фінансового інструменту, щодо якого подано заявку; кількість цінних паперів або інших

фінансових інструментів, щодо яких учасником подано заявку; дату та час реєстрації заявки;

- порядок надання доступу до переліку та реквізитів заявок, поданих протягом торговельної сесії та протягом передсесійного і післясесійного періодів;

- процедуру формування переліку укладених біржових контрактів (договорів);

- процедуру оформлення та обліку документів, які використовуються при укладанні та виконанні біржових контрактів (договорів);

- процедуру запобігання маніпулюванню та укладанню нестандартних біржових контрактів (договорів);

- процедури, що застосовуються фондовою біржою у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

- порядок прийняття рішень про зупинення, припинення та поновлення торгівлі;

- процедуру запобігання невиконанню біржових контрактів (договорів) учасниками біржових торгів;

- порядок зупинення та припинення торгівлі за рішенням уповноважених державних органів;

- порядок допуску до торгівлі на фондовій біржі без внесення до біржового реєстру;

- процедуру запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами та іншими фінансовими інструментами у разі їх запровадження в обіг на фондовій біржі;

- опис механізмів для своєчасного проведення розрахунків за біржовими контрактами (договорами), укладених в електронній торгівельній системі фондової біржі, та для забезпечення того, щоб учасники біржових торгів були обізнані про свої відповідні обов'язки в цьому відношенні;

- правила та процедури, що забезпечують вільний і недискримінаційний доступ до інформації про біржові торги, яка підлягає оприлюдненню, а також деталі щодо механізмів оприлюднення, які використовуються для того, щоб зробити таку інформацію доступною для громадськості.

Правила фондової біржі **повинні передбачати можливість** проведення біржових торгів за участю державних органів для випадків, передбачених законодавством.

Фондова біржа самостійно **встановлює розміри плати** за послуги, що надаються фондовою біржою, які мають бути обґрунтованими. Розмір плати для членів фондової біржі за послуги фондової біржі має мати недискримінаційний характер. Перелік видів послуг, що надаються фондовою біржою, із зазначенням розміру оплати за ними, обов'язково оприлюднюється у вільному доступі на

власному вебсайті фондової біржі (у цілодобовому режимі).

Фондова біржа **забезпечує умови** для проведення регулярних торгів цінними паперами та іншими фінансовими інструментами за встановленими правилами у спосіб, що призводить до укладання біржових контрактів (договорів) щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Торговельний день не може починатися пізніше 10-00 години і закінчуватися раніше 16-00 години за київським часом. Протягом торговельного дня може відбуватися кілька торговельних сесій.

Торговельний день може мати передсесійний та післясесійний періоди. Фондова біржа в своїх правилах визначає особливості проведення біржових торгів в передсесійний та післясесійних періоди.

Фондова біржа за погодженням з Комісією своїм рішенням в окремих випадках може встановлювати інші межі конкретного торговельного дня.

Допуск цінних паперів до торгівлі на фондовій біржі здійснюється шляхом їх внесення до біржового списку та біржового реєстру або без внесення до біржового реєстру.

Фондова біржа **визначає показники**, що характеризують ситуацію цінової нестабільності, та встановлює порядок їх розрахунку.

З метою контролю за поданням заявок та укладанням біржових контрактів (договорів) фондова біржа встановлює своїми внутрішніми документами для кожного випуску цінного папера з біржового списку межі граничних відхилень ціни. Фондова біржа під час торговельної сесії може змінювати межі граничних відхилень ціни.

Комісія може у разі порушення фондовою біржею законодавства про цінні папери та правил фондової біржі **зупиняти торгівлю** на фондовій біржі до усунення таких порушень.

Поновлення торгівлі на фондовій біржі здійснюється за рішенням тих органів, що ініціювали зупинення торгівлі, за умови усунення підстав, що викликали зупинення торгівлі на фондовій біржі.

Цінні папери та інші фінансові інструменти, придбані учасником біржових торгів протягом торговельної сесії, можуть бути продані протягом тієї самої торговельної сесії.

Біржові контракти (договори) **повинні бути виконані** шляхом проведення розрахунків відповідно до законодавства.

Уповноваженими представниками членів фондової біржі можуть бути лише фізичні особи, які мають сертифікат фахівця з торгівлі цінними паперами, отриманий у встановленому законодавством порядку.

Фондова біржа **веде** перелік членів фондової біржі, учасників торгів та їх уповноважених представників.

Перелік членів фондової біржі оприлюднюється на власному веб-сайті

фондової біржі (у цілодобовому режимі) та повинен передбачати щонайменше такі дані: найменування та код за ЄДРПОУ члена фондової біржі; місцезнаходження, номер телефону, факсу та e-mail члена фондової біржі; номер, дату видачі та строк дії ліцензії торговця цінними паперами; дату набуття статусу члена фондової біржі.

Перелік уповноважених представників учасників біржових торгів повинен передбачати щонайменше такі дані: прізвище, ім'я, по батькові представника; найменування члена фондової біржі або учасника біржових торгів, якого він представляє; найменування та дату видачі документа, на підставі якого представнику надано право укласти біржові контракти (договори); строк повноважень представника, який не може перевищувати строку дії сертифіката фахівця з торгівлі цінними паперами, отриманого в установленому законодавством порядку.

Фондова біржа повинна **затвердити порядок котирування цінних паперів** та інших фінансових інструментів за технологіями проведення торгів, у тому числі із застосуванням електронної системи торгів, порядок визначення біржового курсу.

Фондова біржа у день проведення біржових торгів **зобов'язана оприлюднювати** та надавати Комісії інформацію:

- перелік торговців цінними паперами, допущених до укладення контрактів (договорів) купівлі-продажу цінних паперів та інших фінансових інструментів на фондовій біржі;
- перелік цінних паперів, які пройшли процедуру лістингу/делістингу;
- обсяг торгівлі цінними паперами та іншими фінансовими інструментами (кількість цінних паперів та інших фінансових інструментів, їх загальну вартість згідно з укладеними контрактами (договорами), біржовий курс цінних паперів щодо кожного цінного папера, що перебуває в обігу на фондовій біржі) за період, установлений Комісією.

Крім того, фондова біржа оприлюднює таку інформацію:

- ціну відкриття;
- ціну закриття;
- ціну та обсяг кращої (найменшої) заявки на продаж та кращої (найбільшої) заявки на купівлю;
- ринкову капіталізацію емітента (середнє значення ринкової капіталізації);
- перелік учасників біржових торгів, до яких застосовані санкції щодо невиконання правил фондової біржі, із зазначенням порушень;
- інформацію щодо відсутності розрахунків та/або проведення розрахунків з порушенням встановленого біржовим контрактом (договором) строку їх виконання за наслідками укладених на фондовій біржі біржових

контрактів (договорів) та/або розірвання раніше укладених на біржі біржових контрактів (договорів) учасниками біржових торгів;

- інформацію щодо цінних паперів, які перебували у біржовому списку протягом останніх трьох років (із зазначенням дати внесення та дати виключення цінного папера з біржового списку).

Інформація, яку фондова біржа оприлюднює, повинна бути загальнодоступною та достатньою для того, щоб учасники біржових торгів та їх клієнти могли ухвалити інвестиційне рішення з урахуванням їх особливостей, видів цінних паперів та інших фінансових інструментів, торгівля якими здійснюється на фондовій біржі.

Фондова біржа не пізніше 20 грудня **надає** до Комісії календар торговельних днів на наступний календарний рік.

Фондова біржа зобов'язана повідомити Комісію про зміни у календарі торговельних днів. Відповідне повідомлення здійснюється фондовою біржею до впровадження змін або не пізніше наступного робочого дня після їх впровадження.

Фондова біржа **зобов'язана зберігати** паперові та/або в електронному вигляді документи щодо біржового списку, поданих заявок, укладених та виконаних біржових контрактів (договорів) не менше п'яти років.

Для забезпечення виконання функцій державного представника фондова біржа **повинна забезпечити** за допомогою відповідних технічних засобів у режимі реального часу доступ до інформації про хід біржових торгів.

Порядок розв'язання спорів між членами фондової біржі та іншими особами, які мають право брати участь у біржових торгах згідно із законодавством, має визначати:

- порядок створення та функціонування відповідного органу фондової біржі, який уповноважений вирішувати спори;
- порядок розгляду спорів.

Фондова біржа **забезпечує контроль** за дотриманням членами фондової біржі, учасниками біржових торгів та емітентами, цінні папери яких унесені до біржового реєстру, правил фондової біржі.

Фондова біржа у разі порушення правил фондової біржі **вживає заходів** щодо усунення порушень, застосовує санкції до порушників. Фондова біржа протягом п'яти робочих днів повідомляє Комісію про виявлені порушення та застосовані санкції.

Порядок накладення санкцій за порушення правил фондової біржі членами фондової біржі та іншими особами, які відповідно до законодавства мають право брати участь у торгах, повинен містити:

- порядок створення та повноваження відповідного органу фондової біржі, уповноваженого накладати санкції;

- види санкцій за порушення правил фондової біржі;
- порядок та підстави накладення санкцій;
- вимоги до поширення інформації щодо застосованих санкцій;
- порядок оскарження накладених санкцій.

Комісія здійснює регулювання та контроль за діяльністю фондових бірж у порядку, установленому законодавством України.

Сьогодні в Україні працюють такі фондові біржі:

- Приватне акціонерне товариство «Фондова біржа «Перспектива»;
- Акціонерне товариство «Фондова біржа ПФТС»;
- Акціонерне товариство «Українська біржа».